

ההתנגשות בין הממשלה למערכת המשפט במדינת ישראל אינה תוצר של התחזקות אחת הרשויות על חשבון השנייה, אלא התחזקות של שתיהן על חשבון הרשות החשובה משלושתן, כנסת ישראל. לכן, המענה למשבר הנוכחי אינו ב"השבת האיזון" בין מערכת המשפט לממשלת ישראל, אלא בחיזוק הכנסת על חשבון שתיהן. למעשה, שתי הרשויות צריכות "להשיב" לרשות המחוקקת את הסמכויות שהן לקחו ממנה על פני עשרות שנים.

ככלל, שיח "האיזון" בין הרשויות, כאילו מדובר ברשויות שוות, הוא שיח מיובא משיטת הממשל האמריקאית שאינה דומה כלל לשיטה הישראלית. בישראל, כמו בכל דמוקרטיה פרלמנטרית, נהוגה שיטת שבה הרשות המחוקקת היא העליונה על הרשויות האחרות כשכוחן נובע ממנה. בשיטה הפרלמנטרית, הפרלמנט אינו "שווה" בשום צורה שהיא לרשות השופטת ולרשות המבצעת כי אם עליון עליהן בהיותו הרשות היחידה הנבחרת ישירות על ידי הציבור, מייצגת אותו ומבטאת את ריבונותו. השיטה הפרלמנטרית מאפיינת את הדמוקרטיה החזקות והוותיקות בעולם, והוכיחה עצמה, בוודאי ביחס למשטרים נשיאותיים, כעמידה יותר בפני הדרדרות למשטר סמכותני ולמלחמות אזרחים. הסיבה היא שהכפפת שתי הרשויות האחרות לרשות המחוקקת מבטיחה שהמאבקים הציבוריים יתקיימו באמצעות מנגנון שמהותו לתווך אי הסכמות מתמשכות. למרבה הצער, תהליך זה של היחלשות פרלמנטים ביחס לרשויות שופטות ומבצעות אינו ייחודי לישראל ונמשך בעולם הדמוקרטי לפחות מאז שנות התשעים.

השבת הסמכויות לכנסת ישראל וחיזוקה פותחת את הדרך לפתרון המשבר הנוכחי הן מהותית והן טכנית בכך שהיא נוגעת בלב הבעיה במקום בסימפטומים שלה ומאפשרת לצדדים להרחיב את הנושאים שבמו"מ לתחום שיש בו סיכוי להסכמות רחבות. למשל, המאבק סביב מינוי שופטים נובע ישירות מכך שככל שהרשות השופטת החלה לנקוט עמדות בנושאים שאמורים להיות שמורים לרשות המחוקקת, הרי שיש בסיס לטענה שמן הראוי ששופטים יבחרו בצורה דומה לרשות זו ויהיו ייצוגיים כמוה. אבל, אם משיבים לרשות המחוקקת את בלעדיות מעמדה כמקום לביור נושאים ערכיים שהם בלב המאבק הציבורי, הרי שהטענה שיש צורך לשנות את שיטת בחירות השופטים נחלשת מאוד. בכלל, כל "שיח הזהויות" ל"גיוון" בית המשפט העליון קורס אם המערכת בנויה על עליונות הכנסת שממילא מייצגת את כל הזהויות והדעות במדינת ישראל. או למשל, אין עוררין שלבית המשפט צריכה להיות האפשרות לבקרה שיפוטית על הממשלה כשהיא פועלת בניגוד לחוק, אבל בקרה שיפוטית על הפרלמנט עצמו ועל חקיקה צריכה להיות מוגבלת ומוסדרת.

האמצעים לחיזוק הכנסת כוללים בראש וראשונה העברת חוק אחד ויחיד: חוק יסוד החקיקה. אין צורך בשלב זה בחוקים נוספים ובוודאי שאין צורך בחוקה שאינה כלל ערובה למשטר דמוקרטי. למעשה מה

שמנע חוקה בישראל בראשית המדינה – חוסר הסכמה על נושאים מהותיים בין מפלגות וקבוצות שונות – הוא שמבטיח את המשך הדמוקרטיה הישראלית, כל עוד הוויכוחים מיוצגים ומתנהלים בכנסת.

חוק יסוד החקיקה צריך להסדיר שלושה דברים:

(1) ההירארכייה של החוקים והמנגנונים שיבטיחו את הבדלי המעמדות בין חוקי יסוד לחוקים רגילים.

(2) הסמכויות הנגזרות מכל מעמד של חוק

(3) הליך קבוע להעברת חוק יסוד חדש או תיקון חוק יסוד קיים שדורש אישור בשתי כנסות או רוב

מיוחס (שיטת "הקריאה הרביעית" במתווה הנשיא)

בנוסף יש לקדם מהלכים לחיזוק הכנסת באופן הבא:

(1) הגדלת הכנסת, שהיא מהפרלמנטים הקטנים בעולם, לפחות ל-180, אם לא 240 חברים. במקביל

יש לבטל את כל החוקים "הנורבגים" שיצרו מעמד של חברי כנסת "על תנאי". תהליך זה יוביל גם

להקטנת הממשלה, ולא רק באופן יחסי, ולו בשל חוסר היכולת להקים ממשלה גדולה מדי.

(2) להגביל חברות בוועדה אחת לכל חבר כנסת.

(3) הגדלה משמעותית של המשאבים לחברי הכנסת ולמרכז המחקר כך שתהיה יכולת אפקטיבית

לבקר את הממשלה ולפקח עליה.

(4) להקדיש חלק ממימון המפלגות למכוני מחקר מפלגתיים כדי לחזק את המפלגות ובמקביל להחליש

את מעמדו של כסף זר בעיצוב מדיניות בישראל.

(5) ביסוס מוסדות המבטאים את עליונות הכנסת על הממשלה כגון "שעת שאלות" המחייבת את ראש

הממשלה ושריו לענות לשאלות חברי הכנסת.

דמוקרטיה היא מנגנון לקיום חוסר הסכמות על פני זמן מבלי לגלוש לאלימות. היא לא מבטיחה יעילות

מרבית בכל רגע נתון וגם לא תוצאות מסוג מסויים, אבל היא כן מבטיחה את האפשרות לתקן החלטות

גרועות ולהגיע להסכמות ערכיות על פני זמן. המחיר של חיים בדמוקרטיה הוא שכל צד לא יקבל את מלוא

מבוקשו כאן ועכשיו, אבל כל עוד מתקיימת מחויבות לניהול אי-ההסכמות דרך הכנסת, על פני זמן

דמוקרטיה נוטות לייצר חברות פתוחות ומשגשגות יותר.

ד"ר שני מור וד"ר עינת וילף.